

ผลกระทบที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง การศึกษาสภาพทั่วไป ลักษณะการใช้ที่ดินและพื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศ ตลอดจนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง นอกจากนี้ โครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งการขยายโครงข่ายคมนาคมขนส่ง การขยายบริการระบบขนส่งมวลชน และโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่อื่น ๆ โครงการเหล่านี้ ถึงแม้จะนำความเจริญมาสู่พื้นที่เขตประเวศก็ตาม แต่การเปิดพื้นที่เพื่อการพัฒนา ก็มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศ

เนื่องจากปัญหาแต่ละปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ และปัญหาจากปัจจัยภายนอกนั้น มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมไม่เท่ากัน และระยะเวลาของปัญหาที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น มาตรการที่ใช้นำการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงต่างกันตามลำดับความสำคัญของปัญหา

สรุปผลการศึกษา

พื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศส่วนใหญ่อยู่ทางฝั่งตะวันออก บริเวณทางตอนเหนือของแขวงประเวศ และทางตะวันออกของแขวงดอแก้ว ซึ่งเป็นบริเวณที่พัฒนายังเข้าไปไม่ถึง และมีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ลุ่ม มีระบบคูคลองธรรมชาติและคลองชลประทานกระจายอยู่ในพื้นที่อย่างทั่วถึง

หากแต่ปัจจุบันสภาพการพัฒนาในรูปแบบของเมืองได้ขยายตัวเข้ามาในพื้นที่เขตประเวศอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ผ่านมา ผลจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีความต้องการพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยและพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เห็นได้จากการขยายตัวของการใช้ที่ดินออกไปในเขตชานเมืองที่มีพื้นที่ติดต่อกับศูนย์กลางเมืองได้โดยสะดวก ดังเช่นทางฝั่งตะวันออกของเขตประเวศซึ่งเป็นเขตติดต่อกับเขตเมืองของเขตพระโขนง คลองเตย และบางกะปิ

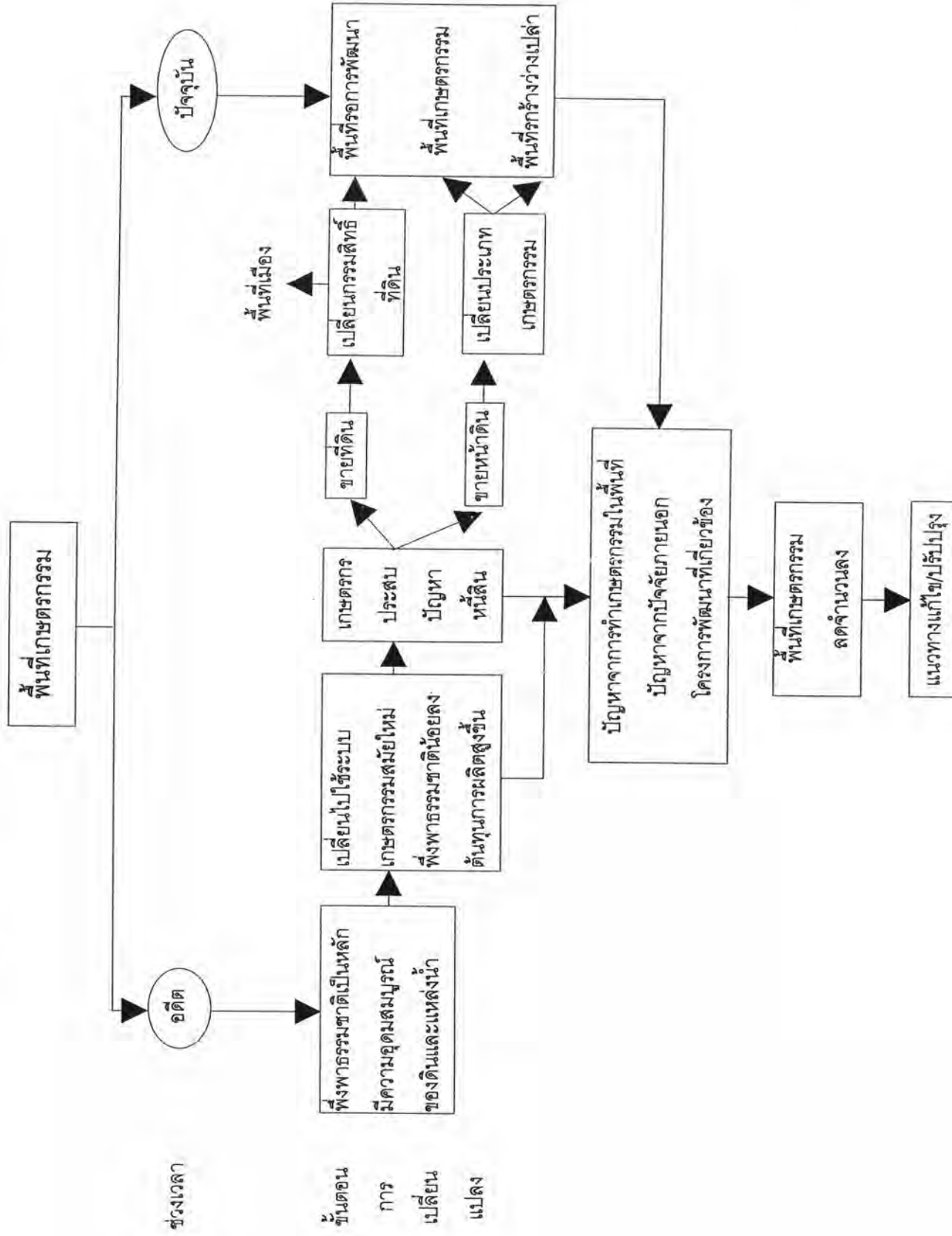
การใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตประเวศ ในปี พ.ศ. 2530 นั้น พื้นที่เมืองและพื้นที่เกษตรกรรมมีจำนวนพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือประมาณร้อยละ 23 ส่วนพื้นที่ว่างมีอยู่ถึงร้อยละ 53 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ว่างของเขตประเวศ เป็นพื้นที่ที่มีทั้งที่ลุ่มน้ำขังตลอดปี พื้นที่เสื่อมโทรมจากสภาพแวดล้อม พื้นที่เกษตรกรรมทิ้งร้างและที่ว่างเพื่อรอการพัฒนา ซึ่งเกิดขึ้นตามกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งถึงปี 2536 จำนวนพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 32 ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมลดจำนวนลงเหลือเพียงร้อยละ 15.4 ในขณะที่พื้นที่ว่างยังคงมีปรากฏอยู่ทั่วไปในเขตประเวศ พื้นที่เมืองที่เพิ่มขึ้นได้หนาแน่นขึ้นในแนวสูงจากพื้นที่เมืองเดิมและขยายตัวในแนวราบแทรกอยู่ตามพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมผืนใหญ่ถูกแบ่งแยกออกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมผืนเล็กผืนน้อย ได้รับผลกระทบจากชุมชนและการใช้ที่ดินแบบเมืองประเภทอื่น ๆ ทั้งในแง่สภาพแวดล้อม ความขัดแย้งในการดำเนินวิถีชีวิต ความเจริญเติบโตตามการพัฒนาที่เข้ามาทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น และไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรมต่อไป

พื้นที่ที่มีการพัฒนาแล้วในเขตประเวศมีสัดส่วนสูงขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ประมาณ 12,160 ไร่ ในปี 2530 เพิ่มขึ้นเป็น 16,536 ไร่ ในปี 2536 โดยพื้นที่เมืองดังกล่าวประกอบด้วยพื้นที่พักอาศัยพาณิชยกรรม โรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการ ศาสนสถาน โรงเรียนและอื่น ๆ โดยพื้นที่ที่พักอาศัยมีสัดส่วนสูงสุดคือมีอยู่จำนวน 8,245.6 ไร่ ในปี 2530 และเพิ่มขึ้นเป็น 11,691.9 ไร่ ในปี 2536 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่พักอาศัยของเขตประเวศในระยะแรกเป็นการตั้งถิ่นฐานที่กระจายไปตามแนวคลองสายต่าง ๆ แต่ต่อมาหลังจากมีการขยายตัวของเมืองเข้าสู่พื้นที่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยเกาะตัวอยู่ตามแนวลนสายสำคัญและถนนสายรองเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะหมู่บ้านจัดสรรที่พัฒนาโดยภาคเอกชน ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่ขาดระเบียบ การใช้ที่ดินผสมปนเป เกิดปัญหาต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมของเขตประเวศ สามารถจำแนกประเภทของการทำเกษตรกรรมออกเป็น 5 ประเภทคือ การทำนา การปลูกพืชสวน (ไม้ผล) การปลูกพืชผัก ไม้ดอก-ไม้ประดับ และการทำประมง (เลี้ยงปลาน้ำจืด) จากปี พ.ศ. 2530 เขตประเวศมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ 11,869 ไร่ หรือร้อยละ 23 ของพื้นที่เขตทั้งหมด และมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ จนถึง ปี พ.ศ. 2536 มีพื้นที่เกษตรกรรมเหลืออยู่ 7,962 ไร่ หรือร้อยละ 15.4 ของพื้นที่เขตทั้งหมด พื้นที่เกษตรกรรมเกือบทุกประเภทลดจำนวนลง ยกเว้นการปลูกพืชสวน (ไม้ผล) และไม้ดอก-ไม้ประดับ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย

ผลการศึกษา พบว่า บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองของเขตประเวศที่ลดจำนวนลงนั้น ส่วนหนึ่งเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เมือง และส่วนหนึ่งถูกเปลี่ยนไปสู่มือของนักลงทุนและนักเก็งกำไรที่ดิน กลายสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทิ้งร้างเพื่อรอการพัฒนา ซึ่งการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองของเขตประเวศนั้น เป็นผลมาจากปัญหาการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ ปัญหาจากปัจจัยภายนอก และโครงการพัฒนาหรือนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปได้ดังนี้ (แผนภูมิ 6-1)

แผนภูมิที่ 6-1 แสดงวิวัฒนาการของพื้นที่เกษตรกรรมตามเมืองเขตประเทศ

ปัญหาการทำเกษตรกรรมในพื้นที่

- ด้านกายภาพ พื้นที่ราบลุ่มต่ำของเขตประเวศ ที่มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน เหมาะต่อการทำเกษตรกรรม เริ่มประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของดินอันเนื่องมาจากเกษตรกรขาดความรู้ในการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้ปริมาณสารพิษตกค้างในดินเพิ่มสูงขึ้นและมีผลต่อคุณภาพและปริมาณผลผลิตของเกษตรกร ตลอดจนปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตร ปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมพื้นที่เกษตร เป็นผลให้เกษตรกรมีความเสี่ยงสูงต่อภาวะการขาดทุน และเป็นสาเหตุที่ตัดสินใจขายที่ดินที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมไปในที่สุด

- ด้านชีวภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ขาดความรู้ความชำนาญในการเรียนรู้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ทั้งในเรื่องการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดีเพื่อเพิ่มผลผลิต วิธีการเตรียมดิน การใส่ปุ๋ยและสารเคมีที่ถูกต้อง จึงทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาผลผลิตที่ได้รับอยู่ยากแค้นต่ำ และคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน อีกทั้งยังมีการใช้สารเคมีเกินอัตรา เป็นผลให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาที่ไม่ดี หรือต้องประสบกับการขาดทุน

- ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบัน เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอน ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงสูงต่อการขาดทุน และมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมเงินมาลงทุน โดยเฉพาะเกษตรกรที่ต้องเช่าที่ดินทำกินจะได้รับผลกระทบเหล่านี้มากยิ่งขึ้น

- เกษตรกรขาดการรวมกลุ่มทางด้านการเกษตร และขาดความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้านผลผลิต และการกระจายผลผลิตออกสู่ตลาด เมื่อความสัมพันธ์ภายในกลุ่มไม่มีความมั่นคงเพียงพอ จึงทำให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง

ปัญหาจากปัจจัยภายนอก

- ด้านกายภาพ สภาพพื้นที่ลุ่มต่ำ มีน้ำท่วมขัง การระบายน้ำไม่ดี เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการพัฒนาพื้นที่ของเขตประเวศ ในขณะที่การขยายโครงข่ายสาธารณูปโภคพื้นฐานของรัฐเพื่อรองรับการพัฒนาเมือง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมต้องถูกเวนคืนที่ดินและเป็นการเปิดพื้นที่ใกล้เคียงให้ได้รับการพัฒนาในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียพื้นที่เกษตรบริเวณโดยรอบ ตัวอย่างเช่น บริเวณทางด้านเหนือจากเส้นทางรถไฟสายตะวันออก ซึ่งถูกเวนคืนที่ดินเนื่องจากโครงการก่อสร้างทางหลวงพิเศษกรุงเทพฯ-ชลบุรี (สายใหม่) ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมที่เคยมีอยู่เปลี่ยนสภาพกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทิ้งร้างเป็นบริเวณกว้างไปตลอดแนวเส้นทางที่โครงการดังกล่าวพาดผ่าน

- ด้านเศรษฐกิจ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดความต้องการพื้นที่เพื่อขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเพื่ออยู่อาศัยของประชากรเมืองที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้พื้นที่เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว เข้าสู่เขตชานเมืองโดยรอบรวมทั้งเขตประเวศด้วย โดยเห็นได้จากสถิติการขออนุญาตจัดสรรที่ดินและการปลูกสร้างอาคารที่เพิ่มขึ้นจากเดิม ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้ว ประกอบกับพื้นที่เกษตรกรรมนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้โดยง่าย ซึ่งหากพิจารณาในแง่ทำเลที่ดินหรือความเหมาะสมทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแล้ว ผลตอบแทนจากพื้นที่เกษตรกรรมย่อมไม่สามารถจะแข่งขันกับการใช้ที่ดินทางเศรษฐกิจประเภทอื่นได้ เหล่านี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองไป

- ด้านสภาพแวดล้อม ปัญหานี้ทั้งจากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม และน้ำเน่าเสียจากบริเวณกองขยะอ่อนนุชที่ไหลลงสู่คลองพระโขนงและคลองสายหลักอื่น ๆ ทำให้สภาพน้ำในคลองเน่าเสีย โดยเฉพาะจุดแล่งที่ปริมาณน้ำไหลมาจากต้นน้ำลดลง เมื่อมีน้ำทะเลหนุนจากอ่าวไทย จึงทำให้น้ำเน่าเสียในคลองหลักไหลผ่านเข้าสู่คลองย่อยสายต่าง ๆ เข้ามายังพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำดีเพื่อใช้ในการเกษตร

นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง

- นโยบายการใช้ที่ดิน ลักษณะผังเมืองรวมของกรุงเทพมหานครที่ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นผังซึ่งกำหนดแนวทางการใช้ที่ดินอย่างคร่าว ๆ และผังถนนและโครงการด้านคมนาคมขนส่งในอนาคตเท่านั้น ไม่สามารถขึ้นการพัฒนาหรือการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพได้ การพัฒนาพื้นที่เมืองส่วนใหญ่ยังปล่อยให้ภาคเอกชนเป็นผู้การพัฒนาพื้นที่ที่รัฐไม่สามารถเข้ามาควบคุม ได้เข้าไปสู่การรุกกล้าพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองโดยไม่จำเป็นและไม่เหมาะสม

- นโยบายของรัฐที่เน้นการส่งเสริมการผลิตทางภาคอุตสาหกรรมและการค้า-บริการ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและกิจกรรมการค้า-บริการอื่น ๆ ออกมายังพื้นที่ชานเมืองโดยรอบ โดยที่รัฐขาดการวางแผนการควบคุมด้านการใช้ที่ดินควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้ระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรมยังสร้างภาระให้กับคนส่วนใหญ่ โดยการทำลายสภาพแวดล้อมและแสวงหากำไร โดยผลักภาระให้กับสังคมอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของรัฐที่มุ่งเน้นแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักนั่นเอง

- นโยบายด้านภาษีของรัฐ ที่กฎหมายยังคงเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนน้อย ซึ่งเป็นนักลงทุนหรือนักเก็งกำไรที่ดินสามารถกว้านซื้อที่ดินเก็บไว้เพื่อเก็งกำไร โดยปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือไม่พัฒนาไปในด้านอื่น ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากที่ยึดการประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังขาดแคลนที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมไปโดยเปล่าประโยชน์

- มาตรการทางด้านสภาพแวดล้อมของเมือง ที่ไม่สามารถบังคับใช้ให้เป็นผลในทางปฏิบัติ ซึ่งปัจจุบันสภาพพื้นที่ชานเมืองของเขตประเวศได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมในเขตเมือง ทั้งปัญหาน้ำเน่าเสีย อากาศเป็นพิษ และขยะมูลฝอย โดยเฉพาะปัญหาน้ำเน่าเสีย กลิ่น คับแฉะ แหล่งเพาะพันธุ์แพร่กระจายเชื้อโรค และมลพิษทางสายตาจากที่ทิ้งขยะอ่อนนุชของกรุงเทพมหานคร ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบอย่างยิ่ง

ผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรม

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาสรุปได้ว่า ทั้งปัญหาจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ ปัญหาจากปัจจัยภายนอก และโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในเขตประเวศทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงของปัญหาและระยะเวลาของปัญหาดังกล่าวนั้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมแตกต่างกันไป ดังตาราง 6-1 ซึ่งหากเปรียบเทียบปัญหาแต่ละปัญหาที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่า โครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งการขยายระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่ง การขยายบริการระบบขนส่งมวลชน และโครงการขนาดใหญ่อื่น ๆ นั้น มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมมาได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเป็นบริเวณกว้าง ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ซึ่งต่างจากผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการทำเกษตรกรรมในพื้นที่และปัญหาจากปัจจัยภายนอก กล่าวคือถึงแม้ปัญหาเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมเช่นกัน แต่ลักษณะของปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนี้

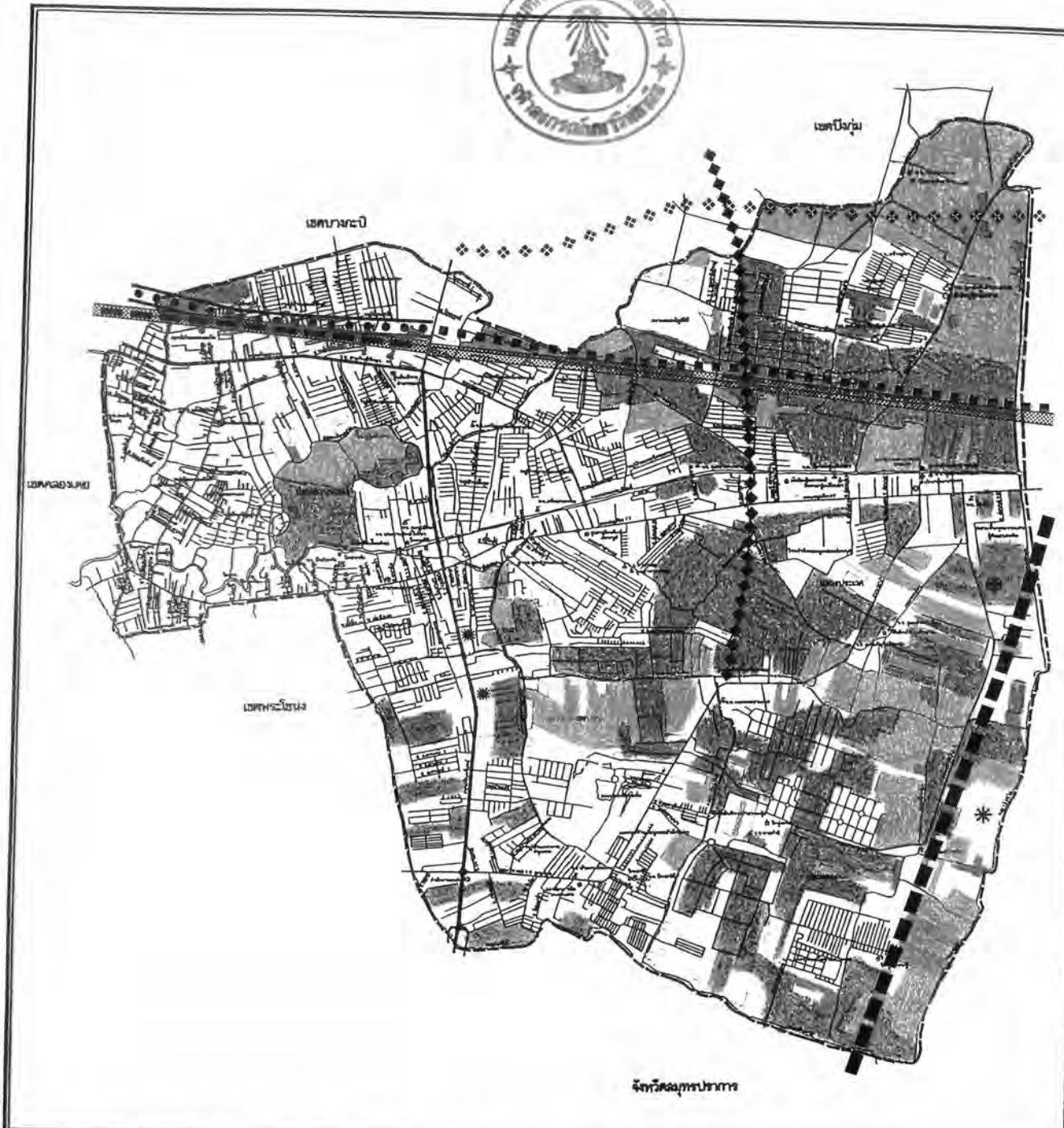
1. ผลกระทบจากการพัฒนาเมืองต่อพื้นที่เกษตรกรรม

ทิศทางการพัฒนาโดยภาครัฐและเอกชน ในลักษณะของโครงการขนาดใหญ่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่เขตประเวศทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่งผลให้การไร้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากสภาพการณ์ปัจจุบันของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง จะสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงการไร้ที่ดินของพื้นที่เกษตรกรรมอันเนื่องมาจากการพัฒนาเมืองที่ชัดเจน ดังนี้

- พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองปัจจุบันของเขตประเวศ ส่วนหนึ่งต้องสูญเสียไปเนื่องจากถูกเวนคืนที่ดินจากโครงการพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่งของรัฐ ทั้งในระดับเมืองและระดับภูมิภาค ตลอดจนการขยายระบบบริการขนส่งมวลชนเพื่อรองรับการพัฒนาเมืองในอนาคต โครงการดังกล่าว ประกอบด้วย (แผนที่ 6-1)

ตารางที่ 6-1 สรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมฐานเมืองเขตประเวศ

ปัจจัยหลัก	ผลกระทบจาก		ลักษณะของปัญหา/โครงการ	ผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรม			ระยะเวลาของปัญหา			
	กลุ่มปัญหาหลัก	ประเด็นปัญหา		มาก (3)	ปานกลาง (2)	น้อย (1)	สั้น (1-5ปี)	ปานกลาง (5-10ปี)	ยาว (10-15ปี)	
ปัจจัยภายใน	ด้านกายภาพ	ดิน	- ความเสื่อมโทรมของดิน		*				*	
		แหล่งน้ำ	- ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร		*				*	
		สภาพภูมิอากาศ	- ฝนแล้ง-น้ำท่วมพื้นที่เกษตร			*		*		
	ด้านชีวภาพ	เมล็ดพันธุ์	- ผลผลิตอยู่ในเกณฑ์ต่ำ	*				*		
			- คุณภาพไม่ได้มาตรฐานและใช้สารเคมีเกินอัตรา	*				*		
		เกษตรกร	- การเพาะเลี้ยงปลาเพื่อการค้ายังไม่ได้มาตรฐาน			*		*		
			- ไม่สามารถผลิตพันธุ์ปลาได้เอง			*		*		
			- เกษตรกรประกอบอาชีพด้านเดียว			*		*		
			- เกษตรกรใช้พื้นที่ทำการเกษตรไม่เต็มที่			*		*		
			- เกษตรกรขาดความรู้และการใช้เทคโนโลยีแขนงใหม่			*		*		
	- ผลผลิตการเกษตรเหลือใช้			*		*				
	ด้านเศรษฐกิจ	การผลิต	- ขาดแคลนที่ดินทำกิน	*					*	
			- ต้นทุนการผลิตสูง	*					*	
- หนี้สินของเกษตรกร			*					*		
การตลาด		- ราคาผลผลิตไม่แน่นอน		*				*		
- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง				*			*			
ด้านสังคม	กลุ่มเกษตรกร	- ขาดความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่ม			*			*		
ปัจจัยภายนอก	ด้านกายภาพ	สภาพพื้นที่	- น้ำท่วมขัง การระบายน้ำในพื้นที่ไม่ดี		*				*	
		การใช้ที่ดิน	- การขยายตัวของเมืองอย่างไม่สิ้นสุด	*					*	
		สภาพแวดล้อม	- น้ำเสียจากชุมชน/โรงงานอุตสาหกรรม			*				*
			- น้ำเสียจากกองขยะ			*				*
			- ขยะตกค้างในพื้นที่			*			*	
			- แหล่งเพาะพันธุ์และแพร่กระจายเชื้อโรค			*			*	
	ด้านเศรษฐกิจ	ที่ดิน	- ราคาที่ดินสูงขึ้น ไม่คุ้มต่อการทำการเกษตรต่อไป	*					*	
	- การเก็งกำไรที่ดินในเขตชานเมือง	*						*		
	ด้านสังคม-ประชากร	สังคม	- การให้บริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ		*				*	
		ประชากร	- การอพยพของประชากรชนบทเข้าสู่เมือง		*				*	
- ความขัดแย้งระหว่างชุมชนดั้งเดิม-ชุมชนใหม่				*			*			
โครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	การขยายโครงข่ายคมนาคมขนส่ง	ถนนกรุงเทพกรีฑา - ถนนร่มเกล้า	*				*			
		ถนนพระราม 9 - ถนนศรีนครินทร์		*			*			
		ถนนสุขุมวิท 1 - แยกถนนงามวงศ์วาน	*				*			
		ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก	*				*			
ทางหลวงพิเศษอุดรฯ - ชลบุรี (สายใหม่)	*				*					
โครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	การขยายบริการระบบขนส่งมวลชน	ระบบทางด่วนขั้นที่ 2 (พญาไท-ศรีนครินทร์)			*		*			
		ทางรถไฟยกระดับของไฮโปเวลล์ (มักกะสัน-หัวหมาก)			*		*			
		ทางรถไฟรางคู่ (มักกะสัน-ระยองเทวา)			*		*			
	โครงการขนาดใหญ่ที่มีผลต่อพื้นที่	สนามบินพาณิชย์แห่งชาติ แห่งที่ 2 (สนามบินหนองบุ่ง)	*				*			
นิคมอุตสาหกรรมอัญธานี		*				*				
ศูนย์การค้าชานเมืองขนาดใหญ่ บนถนนศรีนครินทร์	*				*					
นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง	ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร	*				*				
	นโยบายกระจายอุตสาหกรรมสู่ภูมิภาค	*				*				
การพัฒนาภาคมหานคร	*				*					

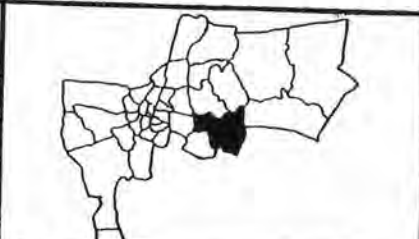

แนวทางการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองปัจจุบัน เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

แสดง : โครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เขตประเวศ

สัญลักษณ์

- ◆ ◆ ถนนกรุงเทพกรีฑา - ถนนร่มเกล้า
- ● ถนนพระราม9 - ถนนศรีนครินทร์
- ◆ ◆ ถนนสุขาภิบาล - แยกถนนงามวงศ์วาน
- ■ ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก
- ■ ทางหลวงพิเศษกรุงเทพฯ - ชลบุรี (สายใหม่)
- ◆ ◆ ระบบทางด่วนชั้นที่2 (พญาไท-ศรีนครินทร์)
- — ทางรถไฟยกระดับของไฮโวลต์ (มีกะสัน-หัวหมาก)
- ▨▨▨▨ ทางรถไฟรางคู่ (มีกะสัน-อะเชิงเตตรา) & HSR
- * นิคมอุตสาหกรรมอัญธานี
- ● โรงพยาบาลสิรินธร
- * ศูนย์การค้าชานเมืองบนถนนศรีนครินทร์

มาตราส่วน :

แผนที่ 6-1

ภาพวิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

N

- 1) ถนนกรุงเทพมหานครกรีฑา - ถนนร่มเกล้า
- 2) ถนนพระราม 9 - ถนนศรีนครินทร์
- 3) ถนนสุขุมวิท 1 - แยกถนนงามวงศ์วาน
- 4) ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก
- 5) ทางหลวงพิเศษกรุงเทพฯ - ชลบุรี (สายใหม่)
- 6) ระบบทางด่วนชั้นที่ 2 (พญาไท - ศรีนครินทร์)
- 7) ทางรถไฟยกระดับของโรสเวลล์ (มักกะสัน - หัวหมาก)
- 8) ทางรถไฟคู่สายมักกะสัน - ฉะเชิงเทรา
- 9) โครงการรถไฟความเร็วสูง
- 10) สนามบินพาณิชย์แห่งชาติ แห่งที่ 2 (สนามบินหนองงูเห่า)
- 11) นิคมอุตสาหกรรมอัญธานี
- 12) โรงพยาบาลสิรินธร
- 13) ศูนย์การค้าชานเมือง บนถนนศรีนครินทร์

โครงการเหล่านี้ มีแนวเส้นทางที่พาดผ่านและเข้ามาภายในพื้นที่เขตประเวศทั้งสิ้น โดยทำให้พื้นที่ดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียงได้รับการเปลี่ยนแปลงจากชนวนการเป็นเมือง (Urbannization) ซึ่งตามหลักการแล้ว จะเห็นว่าพื้นที่เกษตรกรรมนั้นให้ผลตอบแทนต่ำเมื่อเทียบกับภาษีที่ดินทางเศรษฐกิจประเภทอื่น จึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองที่เหลืออยู่

- พื้นที่เกษตรกรรมที่เกี่ยวข้อง หรืออยู่ใกล้ เคียงกับพื้นที่ในสวนที่ถูกเวนคืนที่ดินจากโครงการดังกล่าว มีบางส่วนต้องสูญเสียไปเพราะถูกกว้านซื้อจากนักลงทุนและนักเก็งกำไรที่ดิน ดังเช่นในบริเวณทางด้านเหนือของทางรถไฟสายตะวันออก ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนสภาพจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทิ้งร้างและที่รกร้างว่างเปล่าจำนวนมาก และบางส่วนได้ถูกพัฒนากลายเป็นพื้นที่เมืองไปแล้ว ทั้งที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม และโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

2. ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกต่อพื้นที่เกษตรกรรม

ปัญหาจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมมากได้แก่ ปัญหาาราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นตามการพัฒนาเมือง และปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ที่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ภัยส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมชนเมืองที่หลีกเลี่ยงต้องประสบกับปัญหาจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ จนทำให้เกษตรกรไม่สามารถประกอบอาชีพได้อีกต่อไป โดยเฉพาะเกษตรกรที่อยู่ในฐานะ เป็นเพียงผู้เช่าที่ดินทำกิน ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือพื้นที่เกษตรนั้น

3. ผลกระทบจากปัญหาการทำเกษตรกรรมในพื้นที่

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ มีสาเหตุมาจากตัวเกษตรกรเองที่ขาดความรู้ ความชำนาญในการทำเกษตรเพื่อการค้าตามระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่ ที่ต้องใช้ต้นทุนในการผลิตสูง ซึ่งเกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุน และมีหนี้สินเพิ่มขึ้นหากเกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าทุน และสาเหตุจากปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาและไม่สามารถทำการเกษตรต่อไป

ปัญหาเหล่านี้ ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกัน และส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมมาก-น้อยตามระยะเวลาของงปัญหาที่เกิดขึ้น ภัยมีเกษตรกรทั้งที่เป็นเจ้าของที่ดิน และที่เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน เป็นผู้ตัดสินใจต่อการทำเกษตรกรรมต่อไป หรือหมายถึงอนาคตของพื้นที่เกษตรกรรมชนเมืองของเขตประเวศนั้นเอง

นอกจากนี้ อิทธิพลของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อพื้นที่เกษตรกรรมในเขตประเวศ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตประเวศถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง และไม่มีพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมเลย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผังเมืองรวมดังกล่าวได้กำหนดพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม รวมถึงพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์เกษตรกรรมไว้แล้ว ซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่ข้างเคียงกับพื้นที่เขตประเวศ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมในเขตลาดกระบัง เขตมีนบุรี และเขตหนองจอก ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ และจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ซึ่งปัญหาจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่นั้น สามารถแก้ไขได้โดยการถ่ายทอดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ให้แก่เกษตรกร โดยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แต่สำหรับปัญหาจากปัจจัยภายนอกที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะการขยายระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่ง และโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ทั้งของภาครัฐและเอกชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศโดยตรงและต่อเนื่องเป็นบริเวณกว้าง ภาครัฐมิได้มีการวางแผนเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวด้วย ทำให้เกิดการไร้ที่ดินผสมปนเป และเกิดปัญหาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กันตามมา ดังนั้น จึงได้เสนอแนะวิธีการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมือง ได้ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมือง

รัฐควรมีแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อพื้นที่ในการพัฒนาเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการขยายระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่ง และโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ ควรทำความเข้าใจกับการวางแผนและผังกายภาพในระดับท้องถิ่น โดยยึดหลักการพัฒนาพื้นที่ให้เข้าสู่ขบวนการวางแผนกายภาพที่เป็นระบบและสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาของรัฐที่มีอยู่ ซึ่งปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีทั้งแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 4 ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 และผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2535 (แผนที่ 5-5) เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2536 กรุงเทพมหานครยังมีการศึกษาเพื่อจัดทำแผนและผังพัฒนาเขตขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเขตและวางผังพื้นที่เฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 4 ซึ่งอยู่ในปัจจุบัน โดยมีเขตประเวศเป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

จากขั้นตอนการวางแผนพัฒนาที่เป็นระบบ และการนำใบปฏิบัติในพื้นที่อย่างจริงจัง โดยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น จะสามารถลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมือง และรองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเติบโตของเมืองในอนาคตได้อย่างแท้จริง

2) ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่เกษตรกรรม

เพื่อเป็นการส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่ที่ยึดการทำเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักอยู่ในปัจจุบัน แต่ยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจทั้งการผลิตและการตลาด ด้านสภาพแวดล้อม ตลอดจนปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมไป ดังนั้น จึงได้เสนอแนะการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ไว้ดังนี้

- การส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรลดการเสี่ยงในกิจกรรมการเกษตร และสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกด้วย โดยเลือกชนิดพืชที่ปลูกที่ไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี และยาฆ่าแมลงมากนัก แต่เน้นการปลูกพืชที่ช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ โดยมีเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เป็นผู้แนะนำพร้อมไปกับการให้ความรู้แก่เกษตรกร

- นโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชแบบผสมผสาน และดูแลพื้นที่เกษตรกรรมของตนให้อยู่ในสภาพที่ดี จนสามารถให้ผลผลิตในปริมาณมากและมีคุณภาพดี เมื่อถึงระยะเวลาที่เกษตรกรนำผลผลิตออกสู่ตลาด รัฐควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือด้านการตลาด ทั้งในเรื่องการจัดหาแหล่งรองรับผลผลิตและการประกันราคาพืชผลทางการเกษตรด้วย นอกจากนี้เกษตรกรเองควรมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าที่มารับซื้อผลผลิตด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านการตลาดของสินค้าเกษตรก็ยังเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐยังต้องเผชิญอยู่ เนื่องจากมีตัวแปรจากภายนอกเข้ามาทาบหักนโยบายทั้งทางด้านการตลาดและด้านราคาไม่ได้ผล

- ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรที่มีลักษณะที่ครบวงจร ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มราคาผลผลิตและรายได้ให้แก่เกษตรกรได้ดีกว่าการขายผลผลิตทางการเกษตรโดยตรง เช่น การทำอุตสาหกรรมแปรรูปหรืออุตสาหกรรมต่อเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตร แต่เป็นในลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งไม่ต้องลงทุนสูง ไม่ต้องกลัวปัญหาสินค้าล้นตลาด และยังช่วยสร้างอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัวของเกษตรกรเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

- การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม โดยวิธีการส่งเสริมและรณรงค์ปลูกฝังให้เกษตรกรรักและหวงแหนในที่ดิน และพื้นที่เกษตรกรรมของตน และมีความภูมิใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป ซึ่งตราใบไม้ที่เกษตรกรมีสถานะเศรษฐกิจที่ดี รวมถึงสภาพความเป็นอยู่และสภาวะทางสังคมที่ดี ถึงระดับสร้างความพอใจให้แก่เกษตรกรได้ อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาและรักษาพื้นที่เกษตรกรรมหลักเหล่านั้นไว้ แต่การรณรงค์ดังกล่าวจะต้องได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐ ทั้งทางด้านวิชาการ การให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่เกษตรกร การให้เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย แหล่งเงินทุน แหล่งรองรับผลผลิต และการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูกในพื้นที่เกษตรกรรมเหล่านั้นด้วย

- การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ รัฐควรมีการวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยรวมพื้นที่เกี่ยวเนื่องควบคู่กันไปด้วย เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อนานาในภายหลัง โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองซึ่งง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และพร้อมที่จะปรับตัวตามการพัฒนาเมืองที่ขยายตัวเข้ามายังพื้นที่

- นโยบายด้านการเกษตรของรัฐ รัฐบาลควรมีนโยบายที่แน่นอน ขณะเดียวกันต้องหันมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่เกษตรกร เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร นอกจากนี้ในส่วนของรัฐเองต้องมุ่งประสานงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายเดียวกันที่จะพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ เช่น การวางแผนการพัฒนาด้านการตลาดและราคาผลผลิต เป็นต้น

- ควรหาทางสนับสนุนให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยี เพื่อการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เกษตรกรยังใช้ปัจจัยการผลิตนั้น ๆ น้อยอยู่

- ควรสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มเกษตรกรในระดับพื้นที่ เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรยอมรับและเห็นความจำเป็นขององค์กรเหล่านี้ที่จะเป็นตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับปัจจัยการผลิตและการกระจายผลผลิตออกสู่ตลาดได้

- ควรจัดหาทุนสำหรับเกษตรกรไว้กู้ยืมเพื่อนำไปใช้ประกอบกิจกรรมทางการเกษตร โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ เช่น ธ.ก.ส. ให้ความช่วยเหลือสินเชื่อให้แก่เกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อน

- ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรในระดับพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกษตรกรมากขึ้น โดยอาจเร่งระดมเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญให้ออกไปให้การศึกษาคณะและเผยแพร่ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการใช้เทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ การรวมกลุ่มเป็นสถาบันการเกษตรหรือสหกรณ์ การวางแผนด้านการตลาด เป็นต้น